

Rosa Sanchis i Caudet Isabel escrigué lo llibre

**Premi Isabel de Villena
Premis Ciutat de València**

I
DE COM LI FOREN TALLATS ELS CABELLS
A LA NOVÍCIA ELIONOR DE VILLENA

Sor Violant Despuig va agafar les tisores per a la cerimònia de benvinguda de les novícies, com sempre havia fet des que ocupara el càrrec d'abadessa a l'antic convent de Gandia. Tenia davant Elionor, de rostre sever però mirada dolça, una jove que amb no més de quinze anys semblava quasi una dona, gràcies a la seua alta estatura i al port aristocràtic. Veient-la agenollada davant d'ella, la germana Violant no va poder evitar imaginar-se-la vestida per a l'altar, amb un cavaller ben templat al costat. Aquell pensament li va provocar una punxada de culpa, i va imposar-se tres dies de dejú a pa i aigua, a més de dormir aquella nit sense la flassada que feia més passador el cru hivern.

Per tal d'espolsar del seu cap aquells mundans pensaments i agranar de pas la penitència que l'esperava, va agafar la llarga i llisa cabellera d'Elionor amb una mà, mentre en l'altra sostenia unes tisores ben esmolades per obra i gràcia de la infal·lible pedra de gres roig que la germana encarregada dels foguers sempre tenia a mà a la cuina del convent. Sor Violant mamprenqué així un ritual ben sabut, però sempre divent-se fidelment en el pensament a les instruccions de sor Clara Gerona, que en pau descanse, la seua predecessora en el càrrec.

Amb una mà que començava a corruçar-se per l'edat, va sentir la flaire i la suavitat dels cabells d'Elionor, i l'aroma de flor de taronger que desprenien va inundar-li els narius, i la va transportar a la infantesa, als seus deu anys, aquell dia en

què al casalot dels pares van rebre un mercader de seda que comerciava amb Orient. Sor Violant, en a penes els pocs segons que li quedaven a la llargària dels cabells d'Elionor, va poder veure com si fora hui aquelles taronges que el marxant va fer lluir orgullosament damunt de la taula. Però més que veure-les, Violant cregué fins i tot tornar-les a paladejar, amb aquella dolçor extrema que es desprengué per aire i per boca de la taronja acabada d'encetar pel mateix mercader. Aquella embriaguesa dolça era molt diferent de les aranges amargues que cultivaven a l'hort i que només valien per a adobar o conservar menjars. El pare, extasiat per com lluïen aquelles joies però sobretot per com li van endolcir el dia, havia demanat un branquilló de llavor al comerciant per empeltar la llimera del pati. Quan mesos després el nou braç va fer flor, sor Violant la mirava cada dia esperant veure-la convertida en un fruit per tornar a sentir la dolçor d'aquells preciosos gallons a la boca.

–Us passa res, germana? –va preguntar Elionor, esperant amb neguit el moment en què els seus cabells serien tallats i lluiria, per fi, el vestit cenyit amb el cordó gros i el vel blanc que corresponia a les postulants acabades d'entrar al convent.

Sor Violant respongué nerviosa que de seguida prosseguia, i si no haguera sigut perquè sabia que la seua fe en Nostre Senyor Jesucrist era infrangible, hauria pensat que un dimoni entremaliat, amic dels antics –i pervertits– monjos trinitaris, es devia haver quedat al convent per temptar-les i corrompre-les, a elles, que havien vingut des de Gandia fugint de la gana i de la misèria per a glòria de Déu i de la seua benefactora, la reina Maria de Castella. I sor Violant, de fet, no s'equivocava. Amb tot, en aquella jornada tan especial el dimoni no era l'únic convidat eteri de la sala. La donzella celestial Dolçor de Saviesa el bonegà amb un esguard inconfusible d'ultimatum que no era

nou per al diabló, però sí fet amb una intensitat difícil d'ignorar fins i tot per a ell, alimentat en la disharmonia.

La germana abadessa tornà a centrar-se com va poder en la faena que tenia entre mans i, com aquell qui sega el blat quan el gra ha adquirit el punt just de maduresa, així començà a tallar els cabells d'Elionor a l'altura del bescoll. El terra de l'altar es va anar omplint d'aquella palla sobrera que era el pèl, i la donzella Dolçor de Saviesa quedà hipnotitzada pel vaivé que els blens castanys d'Elionor dibuixaven al caure. Aquella catifa esponjosa augurava a la donzella el millor terreny per a esplaiar el seu dot com volguera; sens dubte, Elionor seria una terra amb saó ben fèril i, intuïa d'antuvi, d'una composició especial.

L'entusiasme de la donzella davant d'aquella alumna excepcional creixia en paral·lel a les males pensades del banyeta; però fins i tot ell sucumbí a la idea de deixar en pau sor Violant per a assegurar-se d'aconseguir un feix d'aquella palla amb què atiar el foc on cremaven les ànimes. Tant se valia, però, el que el dimoni fera dels cabells caiguts: el cor i el cos d'Elionor conservarien tot el gra de forment, preciosa llavor que al convent de la Trinitat de València moldrien, pastarien, fenyerien i courien fins a convertir aquella novícia, acabada d'arribar un 28 de febrer de 1445, en fogassa nodridora per a les germanes i per a l'esdevenidor.

II DE COM FOU POSADA LA PRIMERA PEDRA

El dimoni amiguèt dels trinitaris, que gaudia de llit i trona al convent i no parava de burxar amb inoportuns pensaments sor Violant i la resta de germanes, s'havia amagat a l'esclètxa de l'antiga església per no perdre's detall de l'esdeveniment.

La vespra del 9 de juliol de 1445 el pregoner municipal havia fet la crida per les places i els carrers de València en companyia d'un nodrit grup de trompeters i tabalers. La reina, devota ama i senyora de la ciutat, tenia clar des de feia temps que el dia propici per a posar la primera pedra del nou convent havia de ser la festivitat del seu protector, l'Àngel Custodi. Clar com l'aigua que no cauria a València aquell dia eixarreït era també el desig de la reina que el pregó fora reial, i no ordinari. Amb aquells preparatius, el marge del riu extramurs on embocava el pont de la Trinitat no va tardar a omplir-se de devots enfervorits fins a no cabre-hi ni la punta d'una agulla.

Entre tota aquella gent, una jove alta i ben plantada maldava per mantindre el lloc a primera fila que tant li havia costat d'aconseguir. Portava el vel dels dies de festa, aquell que tant li agradava perquè li feia més intens el verd maragda dels ulls. La lleugeresa del mocador li alliberava per les temples uns flocs de cabells que maridaven a la perfecció amb la combinació festiva de colors que oferien els seus ulls i la roba triada per a l'ocasió. Vestia una aljuba ampla i humil, però d'un to argentat mudador, que li permetia donar llibertat al ventre on creixia la vida i al qual s'agafava instintivament amb les dues mans entre la

gentada. Malgrat que havia matinat per poder assegurar-se un lloc des d'on veure tota l'escena –però alhora no sentint-se massa exposada al camp de visió de la reina–, l'arribada d'altres persones havia anat desplaçant-la de la seua posició inicial i amb prou faenes aconseguí aplegar de nou al punt on per fortuna podia abastar a veure Elionor, situada en tercera fila darrere de la protecció de les monges més veteranes del convent. El moment, però, va ser massa breu perquè cada vegada que la reina o algú dels qui l'acompanyaven feia un gest, l'esbart de gent es movia també desplaçant-la de nou i fent possible que –aquesta vegada sí– la sobirana poguera mirar en la seua direcció i reconèixer-la.

Tanmateix, la reina Maria estava capficada en la seua empresa i no mirava cap al públic, convençuda i satisfeta com estava del fet que la gran comitiva reial i la presència massiva de fidels feien veritable honor al moment tan anhelat de la col·locació de la primera pedra, un instant que a punta de dia la sobirana ja havia anat acaronent i nodrint de bons auguris.

Com sempre feia en clarejar el dia i abans de desdejunar-se, Maria havia anat a resar i a sentir missa a la seua capella del Palau Reial i, per primera vegada en molt de temps, quan passà per la cel·la buida del seu espòs Alfons, no va sentir la recança que l'havia acompanyada durant anys per no haver pogut donar un hereu a la Corona. La reina havia consultat metges i sanadores; havia menjat i s'havia empassat beuratges de tota mena; havia invertit temps i diners en el que li havien prescrit, però tot havia sigut tan estèril com el seu ventre. Així és que aquell dia, finalment, va assumir que si Nostre Senyor no havia volgut donar-li descendència era perquè tenia pensat per a ella altres fruits que no tindrien forma humana, però que serien recordats pels segles dels segles.

La sobirana va pregar, doncs, perquè el projecte del més gran monestir de la ciutat i del regne plaguera a Déu i, sobretot, a

les famílies benestants de la ciutat, que correrien a col·locar-hi les filles que no podien –o no volien– casar, juntament amb un dot i unes donacions que engrandirien encara més aquell espai sagrat. Na Maria es va permetre demanar també que la calor no pegara massa fort aquell dia, ja que la seua delicada salut es ressentia amb el sol abrasidor d'un estiu que igual tocava a les portes dels rics com a les dels pobres.

El dia de l'Àngel Custodi era festiu, i hi havia el costum que un jove vestit d'àngel, amb molt d'acompanyament, recorreguera la ciutat fent sentir al poble que existia una divinal criatura que els guardava i guiava en els caminois de la vida i del més enllà. La reina, que ostentava el càrrec de lloctinent general de la Corona mentre Alfons mantenia Nàpols sota control, estava avesada a tota classe de reptes, imprevistos i compromisos en el seu quefer diari. Però hui sentia que necessitava especialment aquella alada protecció, i l'havia feta vindre al convent. Així, l'àngel i el bisbe auxiliar de València, Sebastià de los Abades, escortaren la sobirana mentre aquesta enterrava un valuós anell just davall del primer bloc de pedra de l'església.

El dimoni no ideava mai cosa bona perquè, com a diable orgullós que era, mirava de no traïr la seua naturalesa entremaliada i térbola. Amb tot aquell rebombori a tocar, va decidir sense parpellejar que, quan la gent escampara el poll, desenterraria l'anell abans que s'endurira el morter. Podria així temptar amb la joia reginal alguna ànima cobdiciosa i, si aconseguia que algú picara l'ham deixant-se portar pels desitjos materials, el dimoniet s'hauria ben guanyat el jornal augmentant la nòmina de candidats a l'infern. Però com que havia d'esperar que tot el món se'n tornara a les habituals ocupacions, es limità de moment a observar amb desgrat el substitut vestit de púrpura que havien col·locat per a presidir l'acte en lloc d'Alfons de Borja, el titular que ell hauria preferit sense dubtar-ho per a un

esdeveniment amb tantes potencialitats com aquell. Els Borja eren bons companys de xerxina, sobretot el menut, i amb ells es divertia el dimoni d'allò més. Al prelat xativí, però, li agradava fer campana i preferia estar-se a Roma o fer de mitjancer del rei Alfons en els assumptes divins i, sobretot, en els humans.

La reina no podia endevinar el que tramava el malèvol perquè estava gaudint d'aquell infantament arquitectònic a través de tots els seus porus, privilegi que poques dones podien ostentar. I llavors va pensar que si aquell convent era el fruit no carnal del seu ventre, aquell seria també el sepulcre on descansaria el seu cos, en lloc del panteó reial de Poblet.

–Digueu al mestre d'obres que vinga –va demanar, amb veu ferma, la sobirana.

–Mossén Dalmau es troba a la seu, majestat –va respondre Pere Sancho, capellà de confiança de la reina.

Una punxada de malfiança va trencar l'idil·li del moment perquè es confirmaven les sospites que el convent de la Trinitat hauria de compartir amb la seu o altres edificis de la València del seu temps els constructors del moment, com Dalmau, Pere Comte o Francesc Baldomar.

–Comuniqueu-li, doncs, que vull el sepulcre en la capçalera del temple, però dins de la clausura, ben a prop de les meues germanes.

Una remor de comentaris en veu baixa es va estendre com una pols fina per tota la gent que l'envoltava:

–La reina vol ser enterrada a València..., la reina serà soterrada al convent..., la reina no anirà a Poblet...

I alguns començaren a cridar alt: «Déu salve la nostra reina!».

I la sobirana va unflar el pit, orgullosa, perquè només ella sabia el que li havia costat fer-se lloc en una València que no la coneixia pel seu nom de nissaga, Maria de Trastàmara o Maria Enríquez, sinó per *castellana*. Tanmateix, aquella *estrangera* va

tindre clar des de ben aviat que era una valenciana, i que de les tres ciutats del regne on havia de desplaçar-se sovint per resoldre conflictes o convocar les Corts, València era clarament la seua favorita, molt per damunt de la més humida Barcelona o de la freda i aspra Saragossa. Maria se sentia també una digna hereva de les reines que l'havien precedida; per això va demanar a Ramon Batle, l'escrivà de la cort aragonesa, que li enviara les ordenances de les reines anteriors per a saber quins eren exactament els costums locals i la millor manera d'atendre les seues obligacions.

Maria es va tocar el braçalet de la seua predecessora, joiell que li agradava lluir en ocasions especials. Era una de les peces menys luxoses de Violant de Bar, reina que compartia amb Maria la cultura, l'amor per les lletres i no haver pogut donar cap hereu a la Corona. Llavors va sentir la força que necessitava per a seguir alletant aquell convent, fill seu, acabat de nàixer.